

de Uitdienstbode

PERIODIEK VOOR DE LEDEN VAN DE KRING UVA-SENIOREN VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Vijf jaargangen <i>De Uitdienstbode</i>	1
Ingezonden brief	2
Bezoek aan Frankendael	2
Het getal: 40	3
IN MEMORIAM - Frans Spit	3
Professoren in de overgangstijd van Republiek naar Koninkrijk	5
Wat de pot schafte	7
Hoe gaat het nu met: Leo Antoniesen en Do Overtoom?	8
Achter de geraniums	10
Uitgewerkt: kringleden na hun pensioen: Ammetje Schook	11
Lezing: Karen Maex houdt haar blik naar buiten gericht	13
Column Peter Blok	14
Beelden uit de UvA-Spaarnestad Photo Collectie	15
UvA-nieuws	16/17

OPROEP

Kent u bij de UvA gepensioneerde collega's die nog niet in contact staan met de Kring UvA-senioren? Informeer hen dan over het bestaan van onze kring en de activiteiten die de leden ondernemen.

Vijf jaargangen *De Uitdienstbode*

Met dit nummer maken we de vijfde jaargang vol. Ons eerste lustrum. *De Uitdienstbode* verscheen voor het eerst in juni 2013. De Kring van UvA-senioren was zojuist opgericht. In het eerste jaar verscheen het blad tweemaal, in volgende jaren driemaal. Dus zijn er tot nu toe veertien nummers verschenen.

Dat is niet zonder slag of stoot gegaan. Na het tweede nummer van de derde jaargang trok de toenmalige hoofdredacteur zich terug en in het nummer daarvoor hadden we afscheid moeten nemen van redacteur Jan Reints, die overleden was. Van een andere redacteur liet de gezondheidstoestand sterk te wensen over, en zo kon het gebeuren dat op een goed (nou ja: goed?) moment er een redactievergadering plaatsvond met twee aanwezigen. Toch hebben we het schip drijvende weten te houden. En het bestuur ging op zoek naar nieuwe redactieleden en een nieuwe eindredacteur. Die kwamen er. En ondergetekende was als interim-hoofdredacteur op verzoek van het bestuur hoofdredacteur geworden.

Als hoofdredacteur had ik twee wensen: ik wilde meer *divertissement* en meer vaste rubrieken. En we kregen een drietal vaste medewerkers (alle drie boden ze zichzelf aan): Meindert Fennema, Peter Blok en John Kleinen. Nu hebben we een kleine, enthousiaste redactie die zesmaal per jaar bijeenkomt, drie keer om het komende nummer in de grondverf te zetten, en dre keer om te beslissen wat geplaatst gaat worden en vooral ook om zo nodig de geleverde bijdragen bij te schaven. Dat dat in grote harmonie en met veel plezier gebeurt, is hopelijk aan onze kolommen af te lezen.

De inhoud van de nummers is sinds de samenstelling van de huidige redactie min

of meer vast komen te staan. Verslagen van kringactiviteiten (dit keer de excursie naar Frankendael en de lezing van Karen Maex) beschouwen we als onze *core business*. Dan zijn er de interviews, dat van Meindert met oud-UvA'ers die elders aan de weg getimmerd hebben ('Hoe gaat het nu met?') en het interview met een oud-medewerker of -ster in de rubriek 'Uitgewerkt' waarin de nadruk ligt op het actieve leven dat kringleden na hun pensionering hebben. Daarnaast zijn er de overige vaste rubrieken: 'Petite Histoire', 'Wat de pot schafte', (géén kookrubriek, ik zeg het nog maar eens, maar een soort Petite Histoire op eetgebied), 'Het getal, de mopperrubriek 'Zo kan-ie wel weer' of de rubriek 'Van achter de geraniums' en de column over een onderwerp het hoger onderwijs in het algemeen of de UvA in het bijzonder betreffende.

Verder bevat dit nummer een In Memoriam voor Frans Spit, oud-collegelid. We zijn het blad van een seniorenclub, en het ligt voor de hand dat wij bovengemiddeld vaak te maken krijgen met het overlijden van leden. Aan die sterfgevallen willen we voortaan in ons blad kort aandacht besteden maar daarvan moeten wij dan natuurlijk wel op de hoogte zijn. Wij roepen de lezers daarom op om ons van het overlijden van kringleden op de hoogte te stellen en als het kan zelfs iets over de overleden te schrijven of gegevens aan te leveren. ■

Eerste uitgave *De Uitdienstbode*, juni 2013

REDACTIONNEEL
 door Frans Willemsen

Aan de hoofdredacteur van de *Uitdienstbode*,

Beste Frans,
 Met genoegen lees ik altijd de *Uitdienstbode*.
 Kritisch word je als je een stukje leest waar je zelf veel van weet
 of in genoemd wordt, zoals het artikel over het alumnibeleid.
 In de laatste alinea worden Jan Karel Gevers bovenmenselijke
 gaven toegedicht (een populaire bezigheid onder JKG-groupies)
 toen hij in 2000 het alumnibeleid ging aanzwengelen
 omdat een emeritus zijn nalatenschap demonstratief aan
 de WVA onthield. De anekdote van de emeritus klopt
 geloof ik wel maar Jan Karel was toen al
 twee jaar dood.

Hartelijke groet,
 Wim Koning

SENIOREN OP EXCURSIE

FRANKENDAEL

Een mooie, zomerse middag op een buitenplaats

door Henriëtte Ritter

Het was een typische Hollandse zomerdag dinsdag 22 augustus: zonnig en toch niet te warm; een heleboel donzig witte wolken aan een diepblauwe hemel. Kortom een ideale dag om een bezoek te brengen aan het voorname buiten Frankendael en daarmee het nieuwe kringjaar te openen.

De leden van de seniorenkring die het geluk hadden door het lot te zijn uitverkoren werden bij de entree van het forse herenhuis geheel in stijl door het bestuur ontvangen. Verder stonden twee gidsen klaar die ieder een groep onder hun hoede nam voor een gedegen rondleiding. Net als tijdens de meeste seniorenuitstapjes werden ook nu weer heel wat lacunes in mijn kennis van de geschiedenis van Amsterdam gedicht. Dat de Amsterdamse goeude burgerij vaak een buitenverblijf aan de Vecht bezat, wist ik wel. Maar ik besepte niet dat na de drooglegging in de XVIIe eeuw, ook de Watergraafsmeer erg in trek was als deftig 'recreatiegebied'. In de loop van de XVIIe en XVIIIe eeuw werden er zo'n veertig buitenverblijven gebouwd waarvan alleen Frankendael is overgebleven.

Hollandse smaak

In 1695 werd Izaak Balde eigenaar van het landgoed. Hij gaf het de naam Frankendael (naar het protestantse toevluchtsoord Frankenthal van zijn grootvader in de Paltz) en begon de hofstede te verfraaien. De inspiratiebron was de uit Frankrijk overgewaaid Louis XV-stijl maar dan wel aangepast aan de Hollandse smaak. De krullerige asymmetrische

rococo-ornamenten zijn met soberheid toegepast zonder het overheersend classicistische karakter van het gebouw weg te nemen: een centraal woonhuis ('corps de logis') geflankeerd door twee koetshuizen, zodat de bewoners en de gasten naar believen heen en weer konden pendelen tussen Frankendael en de Amsterdamse grachtengordel.

De verfraaiingen van het Buiten werden voortgezet door Jan Gildemeester, een vermogend koopman uit Lissabon. Na de grote aardbeving aldaar keerde hij terug naar Nederland en werd in 1759 de eigenaar van Frankendael. De opvallende fontein aan de voorkant van het huis, het pronkstuk van het park, is aan hem te danken. Het kunstwerk, gemaakt door een van de bekendste kunstenaars van die tijd, Ignatius van Logteren, stond oorspronkelijk op de buitenplaats Driemond en was terechtgekomen op een veiling waar het werd gekocht door Gildemeester. De drie beelden die deel uitmaken van de fontein zijn de zeegod Poseidon, zijn eega Amphitrite en, gezeten op een dolfijn, hun zoontje Triton. Maar er doet ook een andere interpretatie de ronde. De dolfijn zou niet door Triton maar door de dichter Arion van Lesbos worden bereden. Deze Arion zou tijdens de terugreis naar zijn geboorte-eiland (hij had net een zangwedstrijd gewonnen en was daarvoor rijkelijk beloond) door hebzuchtige zeelui overboord zijn gegooid. Alvorens in de golven te verdwijnen speelde hij zo hartbrekend mooi op zijn lier dat Poseidon, door zijn muziek geraakt, een dolfijn naar hem toestuurde om hem te redden van de verdrinkingsdood. Waarom deze sage de meer voor de hand liggende interpretatie van de beelden heeft verdrongen is niet duidelijk. Net zomin als het duidelijk is waarom de achterkant van de fontein naar het huis gekeerd staat.

Er is nog een ander discussiepunt rond deze fontein: de manier waarop de rechterarm van Amphitrite is gerestaureerd is nogal omstreden. Op oude foto's is te zien dat zij vroeger, voordat het beeld werd beschadigd, een klein voorwerp in haar hand houdt, waarschijnlijk een bootje. Dat bootje is door de restaurateurs vervangen door een speer, een keuze die niet door iedereen wordt gewaardeerd.

Romantische landschapstuin

De zoon van Jan Gildemeester, die het landgoed erft, is verantwoordelijk voor de fraaie classicistische toegangspoort, ontworpen door Jacob Otten Hulst

Veel van de kunstwerken zijn op verschillende wijzen te interpreteren

(ook omstreeks diezelfde tijd de architect van Felix Meritis). De gids wees ons op het wapen van Gildemeester Jansz aan de bovenkant van de poort: een geharnaste arm die een doodsbeen vastklemt. Dit doodsbeen zou het bot van een walvis voorstellen en daarmee verwijzen naar de walvisvaart, de bron van inkomsten van Gildemeester. Deze inkomsten waren aanzienlijk, zoals blijkt uit de wijze waarop de heer van Frankendael tegen het einde van zijn leven het park vormgaf: geheel conform de romantische mode van toen veranderde het park rond 1800 in een landschapstuin. Artificiële waterpartijen, kronkelweggetjes, bosschages en een 'folly' in de vorm van een hermitage moesten de wandelaar het gevoel geven in een 'echte', 'natuurlijke' omgeving rond te wandelen.

Wij stonden nog even stil bij een van de beelden in de tuin: een harp spelende man die dromerig in de verte staart.

Ook over dit kunstwerk, dat rond 1700 vervaardigd is, lopen de meningen uiteen. Voor de een hebben wij hier met een musicerende koning David te maken; voor de ander staan wij voor Orpheus rouwend om zijn verdwenen Euridice.

Mozaïek achter kapstok

In de tweede helft van de XIXe eeuw werd Frankendael eigendom van de koninklijke Nederlandse Tuinbouwmaatschappij Linnaeus om in 1882 onderdak te bieden aan de tuinbouwschool van de stadskwekerij. Van 1957 tot 2004 werd het huis bewoond door de stadsarchitect Ben Merkelbach en het gezin van zijn stiefdochter Cecilia van Vliet-Lichtveld (dochter van de schrijver Albert Helman, pseudoniem van Lou Lichtveld). Toen Cecilia op de leeftijd van 74 jaar moest verhuizen omdat Frankendael een andere bestemming kreeg, liet zij een aandenken achter aan de tijd die zij op het Buiten had doorgebracht: een groot wandmozaïek vervaardigd door haar zuster Noni Lichtveld. Je moest er wel op worden gewezen want het kunstwerk bevindt zich in de kelder en is, tot mijn verbazing, verstopt achter een verplaatsbare kapstok...

Artist in residence

Tegenwoordig doet de voormalige hofstede dienst als vergader-, feest- en trouwlocatie en is er een restaurant gevestigd. Ook biedt het de laatste tijd onderdak aan een 'artist in residence'. Op dit moment is het de Schotse kunstenaar Edward Clydesdale-Thompson, die twee jaar lang in staat is gesteld om aan zijn project 'Wild Care Tame Neglect' te werken. De kunstenaar heeft in de tuin een glazen atelier gebouwd en laat zich inspireren door wat hij in de directe omgeving aantreft. De kleine ronde vijver op het terras van het restaurant is kennelijk een belangrijke inspiratiebron. Rondom het bassin heeft hij plastic reigers geplaatst, die in hun elegante snavel een metalen ketting ophouden en in de buurt van de vijver heeft hij eigen werk geplaatst. In een twaalftal poëtische brieven beschrijft hij zijn werkwijze en de associaties die de beelden en andere details in de landschapstuin bij hem oproepen. In het

kader van het project zullen deze brieven waarschijnlijk worden gepubliceerd en staan er onder meer workshops en performances op het programma.

Na de zeer informatieve rondleiding waar ik slechts een klein deel van heb kunnen weergeven, werden wij in de tuin, wederom geheel in stijl, uitgenodigd voor de traditionele borrel. Even waande ik mij op bezoek bij een rijke patriciërsfamilie, uit de tijd dat Frankendael nog een chique buitenplaats was. ■

**Waterpartijen,
kronkelweggetjes,
bosschages en
een 'folly' moesten
het gevoel geven
in een natuurlijke
omgeving
te wandelen**

HET GETAL 40

♦ door Frans Willemsen

Mamils worden ze genoemd: *middle aged men in lycra* oftewel middelbare mannen in wielerkleding. U kent ze wel: fanatieke oudere heren die, liefst in groepjes, op racefietsen over Gods wegen snellen. Oudere heren zijn misschien niet minder fanatiek maar meestal net iets minder alert dan jongere heren. En groepjes brengen hun eigen gevaren met zich mee. Bijvoorbeeld: als de voorste rijders het stoplicht net halen, wil de achterhoede geen gat laten vallen. Dan kunnen uiterst gevaarlijke situaties ontstaan die niet altijd goed aflopen. Waarbij nog komt dat de gevolgen van een aanrijding voor oudere heren meestal ernstiger uitpakken dan voor jongere heren. Voor oudere dames natuurlijk ook.

Tussen 2011 en 2015 is het aantal wielrenners dat na een ongeluk bij de EHBO belandt meer dan verdubbeld. Dat heeft allerlei oorzaken, die we allemaal zelf kunnen verzinnen. Niet alleen is het aantal fietsen in Nederland explosief gegroeid tot 21 miljoen, ook het aantal auto's is fors toegenomen tot acht miljoen. En als die twee vervoersstromen elkaar tegenkomen, loopt het voor de fietser vaak niet goed af. Nederland mag dan een geweldige infrastructuur van fietspaden hebben, er zijn talloze plekken waar fietsers met het overige verkeer in aanraking komen. Soms op hardhandige wijze. En fietspaden zijn maar een klein onderdeel van het traject dat de renners afleggen. Het grootste deel

van hen bestaat meestal uit wegen waarop ook gemotoriseerd verkeer rijdt. Dat levert vaak hachelijke situaties op.

Maar hoe veilig zijn de fietspaden zelf? Steeds minder. Dat komt doordat er steeds meer soorten fietsen zijn gekomen. De scooter mag dan naar de rijweg zijn verbannen, er zijn tal van soorten 'langzaam' verkeer bijgekomen: vroeger had je of een stadsfiets of een racefiets, nu zijn daar bakfietsen bijgekomen, mountainbikes, toerfietsen, snorfietzen, noem maar op, en het aantal e-bikes stijgt explosief. Die e-bikes vormen met hun topsnelheid van 25, en soms zelfs 45, kilometer per uur niet alleen een gevaar voor het overige verkeer, maar ook voor de berijders, want als je met zo'n snelheid met een andere verkeersdeelnemer botst of op een andere manier onderuit gaat, zijn de gevolgen vaak niet te overzien. In de eerder genoemde periode 2011-2015 zijn 945 fietsers, mannen en vrouwen, in het verkeer omgekomen. 40 procent van hen was 75 jaar of ouder, waarbij men moet bedenken dat het aantal 75-plussers in het totale (fiets)verkeer natuurlijk klein is.

Dat zijn verontrustende getallen.

Ik liep laatst langs twee oudere dames en ving een flard op van wat een van hen zei: '... ik durf het niet meer. Die fietspaden...'. Ik wist precies waar ze het over hadden. ■

IN MEMORIAM - FRANS SPIT

Vrijdag 14 juli is Frans Spit overleden. Frans was tussen oktober 1982 en oktober 1990 lid van het College van Bestuur.

Binnen dit College was hij belast met de zorg voor het Academisch ziekenhuis, waarvoor op dat moment de nieuwbouw van het AMC was begonnen. Ook het proefdierenbeleid en het beheer over de financiën werden aan hem toevertrouwd. Na zijn herbenoeming beheerde hij ook de portefeuille personeels- en emancipatiebeleid. Hij zette zich krachtig in om meer vrouwen in de universitaire topfuncties benoemd te krijgen, maar was teleurgesteld door het zijns inziens geringe resultaat dat hij op dit punt wist te bereiken.

Zijn verbondenheid met de universiteit is ook na het aflopen van zijn bestuursbaan blijven bestaan. Bij universitaire plechtigheden was Frans een vaak geziene gast. Frans werd snel na de oprichting van de Kring UvA-senioren lid. Bij vrijwel al onze bijeenkomsten was hij, tot zijn gezondheidstoestand hem dit niet meer toestond, actief aanwezig.

Cras en van Swinden

Professoren in de overgangstijd van Republiek naar Koninkrijk

door Jan Wieten

Het waren roerige tijden, eind achttiende, begin negentiende eeuw. Joan Melchior Kemper, een tijdgenoot en later assistent van Cras, zegt erover dat *'geen tijdvak in de geschiedenis rijker aan gebeurtenissen en nieuwe theorieën is geweest, dan deze laatste jaren'* (Grijzenhout, 9). Hendrik Constantijn Cras (1739-1820), hoogleraar Romeins recht, hedendaags recht en staatsrecht, en Jean Henri (of: Jan Hendrik) van Swinden (1746-1823), hoogleraar wis-, natuur- en sterrenkunde en wijsbegeerte, doceerden aan het Athenaeum onder de oude Republiek, vervolgens in de Bataafse Republiek, in het Koninkrijk Holland, onder het Keizerrijk van Napoleon en in het nieuwe Koninkrijk van Willem I.

Cras en Van Swinden waren met Daniel Wyttenbach in hun tijd de meest prestigieuze professoren van het Athenaeum Illustre. De liefde tussen het stadsbestuur van Amsterdam en Cras en Van Swinden was wederzijds. Hun betaling was er ook naar. Volgens de onderwijsenquête van 1799 verdienden zij van alle hoogleraren aan het Athenaeum het meest: ongeveer 3.000 gulden. Zowel Cras als Van Swinden wezen aanbiedingen af van de universiteit van Leiden, de

Jan Hendrik van Swinden (1746-1823)

grootste en meest verhevene. Zij bleven Amsterdam trouw.

Universitaire allures

Hendrik Constantijn Cras studeerde in Leiden voordat hij als jurist in 1771 benoemd werd aan het Athenaeum. Knegtmans, in zijn boek *Onder Professoren*, zet boven de paragraaf die aan Cras is gewijd *Het Athenaeum van Cras* (de jaren na 1771). Cras zorgde ervoor dat het Athenaeum Illustre universitaire allures kreeg. Hij moderniseerde het onderwijs door

Hendrik Constantijn Cras (1739-1820)

studenten disputaties – een soort dissertaties – te laten verdedigen in de Agnietenkapel. Daarbij had hij een voorkeur voor de briljantste onder zijn studenten, Joan Melchior Kemper, David Jacob van Lennep en Jonas Daniel Meyer.

In 1784 kreeg hij van het stadsbestuur de functie van bibliothecaris erbij tegen een vergoeding van 300 gulden. In die tijd was de huisvesting van de bibliotheek in de Agnietenkapel abominabel. Burgemeesters hadden in 1782 toegestaan om boeken in de oude Stadsbibliotheek (annex Athenaeumbibliotheek) te verwijderen wegens *'een geheele doorknaging der wurmen'* (Curatoren, 61). Na zijn nieuwe benoeming maakte Cras er meteen werk van. Hij beschreef 2282 titels en gaf een nieuwe catalogus uit (1796). Cras vond het geen plezierig werk. Aan het boekenbezit kon hij weinig doen, het was voornamelijk afkomstig van giften. Het stadsbestuur gaf er weinig om. De keizerlijke commissie Cuvier en Noël van 1810, bedoeld om

Pesterijtjes?

Burmannus Secundus, hoogleraar geschiedenis sedert 1742, was het boegbeeld van het Athenaeum Illustre. Tot Cras kwam. Eigenlijk tot Cras ruzie met hem kreeg. Daarna was de sfeer bedorven. Volgens Burmannus Secundus leidde Cras zijn studenten op tot letterknechten. Was het pesterij toen Cras al op 1 oktober begon met zijn colleges? Burmannus Secundus had de gewoonte pas enkele weken later met zijn colleges te beginnen. Een wellicht onbedoeld gevolg was dat Cras veel studenten wegtrok bij Burmannus Secundus. Pas toen Burmannus Secundus net als Cras op 1 oktober begon was het conflict voorbij. (Knegtmans, *Onder Professoren*, 123-124)

de inlijving bij de Université Impériale in Parijs voor te bereiden, had een weinig hoge dunk van de bibliotheek: *'ne répond nullement à la grandeur et à la richesse de cette ville'* (vertaling: 'beantwoordt in het geheel niet aan de grandeur en de rijkdom van deze stad' Curatoren, 18). Cras werd in het jaar 1798 als hoogleraar geschorst door een staatsgreep van radicale voorstanders van de eenheidsstaat. Een tegencoup van gematigden hief de schorsing drie maanden later al op. Weer een jaar later werd hij benoemd tot voorzitter van een commissie die tot taak kreeg om Bataafse wetgeving op te stellen. Een hele eer. Maar omdat Cras geen voorstander was van een uniform wetboek, daar Nederland volgens hem in die tijd nog bestond uit verschillende volkeren, werd de codificatie van Cras, de eerste in zijn soort, een kwestie van lange adem en buitengewoon ingewikkeld. Uiteindelijk ging de commissie jaren later met ruzie uit elkaar zonder het gewenste resultaat.

Tegen de slavernij

Jean Henri van Swinden was, voor hij in 1784 naar Amsterdam kwam, al op zijn twintigste professor in Franeker geworden. Hij was een telg uit een Hugenotengeslacht. Wetenschappelijk en maatschappelijk gezien had hij meer prestige dan Cras. Hij publiceerde het beroemde *Grondbeginsels der meetkunde* in 1790 en talloze andere geschriften. Hij was buiten het Athenaeum ook zeer actief. Politieke ambities had hij niet, toch maakte hij deel uit van het Uitvoerend Bewind

**Nederland
bestond volgens
Cras in die tijd nog
uit verschillende
volkeren**

Jan Hendrik van Swinden, hoogleraar in de wijsbegeerte, wis-, natuur- en sterrenkunde aan het Athenaeum Illustre, spreekt tot de leden van de Maatschappij op de opening van het nieuwe gebouw van Felix Meritis op 31 oktober 1788 (Schilderij van Adriaan de Lelie uit 1790).

(regering) van de Bataafse Republiek. Hij was mede-initiatiefnemer van de Verlichtings- en Cultuurtempel Felix Meritis en hij verrichtte de opening in 1788 van het splinternieuwe gebouw aan de Keizersgracht. Op het schilderij van Adriaan de Lelie, aan die plechtigheid gewijd, staan beiden verenigd, Van Swinden en Cras. Van Swinden hield daar vele voordrachten, net als Cras. In maart 1793 hield Cras er een geruchtmakende rede tegen de slavernij en de slavenhandel.

Van Swinden was verantwoordelijk voor de Amsterdamse huisnummering en voor de volkstelling van Amsterdam. Hij was betrokken bij de invoering van het metrieke stelsel en de eerste voorzitter in 1808 van het Koninklijk Instituut (de latere KNAW). Bovendien was hij een verklaard tegenstander van modellering van de Nederlandse naar de Franse wetgeving. Koning Willem I tenslotte benoemde hem tot staatsraad. En zo is er meer.

We zagen Van Swinden in een vorig artikel (*de Uitdienstbode* juni 2017) al

als onvermoeibaar strijder tegen een degradatie van het Athenaeum Illustre. In die strijd vond hij Cras en Van Lennep aan zijn zijde. Later hielden zij samen de benoeming van Bilderdijk aan het Athenaeum tegen, omdat hij de partijtwisten van vóór de Bataafse Republiek zou herintroduceren. Tijdens de vergadering van Notabelen over de (autocratische) Grondwet van 1814 (vóór de vereniging met België) stemde Van Swinden tegen om inhoudelijke redenen – hij was volbloed democraat – maar Cras stemde voor. ■

Bronnen citaten:

Curatoren der Universiteit (de Vlucht en P.J. Idenburg), *Van Athenaeum tot Universiteit*, Amsterdam 1927.

Frans Grijzenhout, Niek van Sas, Wyger Velema (redactie), *Het Bataafse Experiment. Politiek en Cultuur rond 1800*, Nijmegen 2013.

Peter Jan Knechtmans, *Professoren van de stad*, Amsterdam 2007.

Andere bronnen:

P.Th.F.M. Boekholt, *De onderwijsenquête van 1799*, Paterswolde 2006.

De alleronaangenaamste arbeid uit welke de ziel weinig voedsel trekt. De praefatio van mr. Hendrik Constantijn Cras tot zijn Catalogus Bibliothecae Publicae Amstelaedamensis (1796), vert. uit het Latijn door Chris L. Heesakkers, ingeleid door Piet Visser, Amsterdam 2000.

In deze rubriek behandel ik gerechten die wij als senioren misschien nog kennen, maar die tegenwoordig niet meer op tafel staan.

♥ door Frans Willemsen

Pap

We zijn er allemaal groot mee geworden maar ik denk niet dat iemand van ons het ooit nog eet: pap. Ik was er dol op, in welke vorm dan ook. Anderen walgden ervan.

Toen ik een tijdje geleden een etentje bij mij thuis afsloot met een griesmeelpuddinkje, een ingedikte vorm van griesmeelpap, met bessensaus, schoof een van de gasten het schaalpje in een reflex bliksemsnel ver van zich af alsof ik haar een bord met een levende gifslang had voorgezet. Ze zag nog net niet wit om haar neus. Er was hier sprake van een heus jeugdtrauma.

Met de verkenners op zomerkamp aten we als ontbijt elke ochtend havermoutpap en we stelden er een eer in zoveel havermout aan de kokende melk toe te voegen dat de pap zo dik werd dat je hem bijna kon snijden. We noemden die pap *schokbeton*. En op het internaat waarop ik een aantal jaren heb gezeten, aten we tussen de middag ‘warm’ en ‘s avonds was er brood, voorafgegaan door pap. De pannen met pap kwamen uit de keuken in het souterrain in de eetzaal via een etenslift en een paar jongens waren aangewezen om de pannen naar de tafels te brengen. Er waren altijd een paar pannen over (broeder kok kon niet zo goed tellen, denk ik) en de tafel die het eerst de pan leeg had, stak die in de lucht en dan had je ‘recht’ op een van de extra pannen. We waren zo dol op pap dat we als gekken de eerste pan in een onwaarschijnlijk tempo leeg schrokten. Ziet u het voor zich, zo’n honderd jongens, voorovergebogen over hun bord en zo’n honderd lepels die razendsnel van bord naar mond en terug bewogen? Fellini had het verzonnen kunnen hebben.

De rol die pap eeuwenlang in ons voedingspatroon heeft gespeeld, blijkt wel uit het grote aantal uitdrukkingen en woordsamenstellingen met pap.

Maria Christina Schneijderberg, de moeder van Frans, in de keuken. De pap die ze maakte ging altijd schoon op.

Ik noem er een aantal: *hij verdient het zout in de pap niet, een vinger in de pap hebben, daar heeft hij geen pap van gegeten (ook met kaas), ik lust er wel pap van, geen pap meer kunnen zeggen, iets met de paplepel ingegoten krijgen* en een woord als *papkerel*. En de uitdrukking: *iets in de melk te brokkelen hebben*, lijkt met pap niets te maken te hebben, maar verwijst daarentegen waarschijnlijk naar de oorsprong van het gerecht. Melk was er soms in overvloed en om een deel ervan te conserveren, leerde men er boter en kaas van te maken. Je kon de melk natuurlijk gewoon drinken, of er voedsel van maken door er bijvoorbeeld je oudbakken brood in te verbrokkelen. Als je de melk eerst verwarmt, krijg je broodpap. Mijn vader, die in de keuken normaal niets te zoeken had, maakte het een keer voor ons. Hij was er als kind dol op, zei hij. Wij vonden het niet lekker. Nee, koken kon hij beter aan mijn moeder overlaten. Die kon dat uitstekend.

Hedendaagse kookboeken houden zich niet bezig met zo’n nederig gerecht als pap maar *good old Wannée*¹ bevat er een aantal recepten van, waaronder van broodpap, maar ook van lammetjespap, maïzenapap, griesmeelpap en

‘karnemelkpap’. De vijftigste druk van het *Haagse Kookboek*, zo rond 1970, heeft zelfs een heel hoofdstuk met papsoorten. Het oudste kookboek dat ik in de kast heb staan, uit 1873², kent een aantal recepten voor pap, maar ik denk dat wij ze eerder onder de puddingen zouden scharen – de recepten staan in het hoofdstuk over gebak. Overigens staat wel de veel nederiger lammetjespap (lammertjespap) in het boek. Echte pap dus, ons allen nog steeds welbekend. Maar wie eet het nog? ■

Grutjes

Mijn opa, de vader van mijn moeder, kwam op donderdag heel vaak grutjes eten. Mijn moeder had de dag tevoren boekweitgrutten met karnemelk gekookt en die hadden wij als pap gegeten. Ze had een deel apart gehouden, laten afkoelen en in blokjes gesneden. Die bakte ze voor mijn opa op – hij at ze met stroop. Hij kwam ervoor tot op hoge leeftijd te voet uit Crooswijk (‘Ik ben geen ouwe vent’) naar ons toe. Het was zijn lievelingskostje.

Hier volgt het recept uit het *Haagse Kookboek*³.

De grutten (150 g.) met de koude karnemelk (1 L.) en zout opzetten, onder nu en dan roeren aan de kook brengen. Na die tijd is de pap zo dik dat roeren lastig is. De pap dan dichtgedekt op een plaatje⁴ of roostertje gaar laten worden. De grutjes geven met stroop en een beetje boter in een kuiltje (...) of met een mengsel van stroop en boter of met stroop en stukjes gebakken dobbelsteentjes spek. Een rest van deze dikke pap is goed om te bakken.

1: C.J. Wannée, *Kookboek van de Amsterdamse huishoudschool*. De laatste druk die ik heb is de 26e, z.j., maar de 21e druk is van 2001.

2: *Aaltje, de volmaakte keukenmeid; nieuw Nederlands keukenboek voor koks, keukenmeiden en huisvrouwen* 15e dr. Leiden, 1873 (1e dr. 1804).

3: F.M. Stoll en W.H. de Groot, *Het Haagse Kookboek; recepten, menu's en receptenleer*. 50e dr. Den Haag, z.j. (tussen 1966 en 1972).

4: Dat was in die tijd nog meestal een asbestplaatje.

Niet iedereen haalt aan de UvA zijn of haar pensioen, er zijn er ook die hun vleugels uitslaan om te kijken of ze hun talenten ook in een heel andere omgeving kunnen inzetten. En soms is die omgeving wel héél anders. Dat geldt ook voor Do Overtoom en Leo Antoniesen.

Hartelijk gelach in een appartement aan de Zaan

➔ door Meindert Fennema

Do Overtoom werd in 1979 toegevoegd aan het bureau van de FSW-A, opvolger van de roemruchte PSF – de Zevende Faculteit. Zij was toen 26 en moest het uitgavenpatroon van de vakgroepen in de gaten te houden.

M: Had jij dan een boekhoudkundige achtergrond?

Do: Welnee! Ik had Engels gestudeerd en kwam net terug uit Engeland waar ik au pair geweest was. Ik keek gewoon naar wat er uitgegeven werd. Je had vrij snel in de gaten als er iets mis was. Dat gaf ik dan door aan Jan Toledo, die was toen hoofd van het bureau. Daarna ging ik naar het onderwijsbureau van de FSW-A. Samen met Michele Slier. Samen hadden wij de studentenadministratie onder onze hoede, de studiegids en het wel en wee van de Onderwijscommissie. We zaten toen nog op de Herengracht. Vervolgens ben ik voor het Friedrichcollectief² gaan werken.

M: Maar in het Friedrichcollectief was toch altijd ruzie? Vond je dat leuk dan?

Do: Ja, ik vond het hartstikke leuk. Never a dull moment. Jullie maakten wel ruzie, maar ik niet! *(Er klinkt een hartelijke lach door het appartement aan de Zaan.)*

M: En toen werd Geert-Jan van Oenen directeur van de FSW-A.

Do: Ja en ik ben met hem meegegaan en kwam toen eigenlijk weer op mijn oude plek op het Bureau van de Faculteit terecht. En daar was natuurlijk ook van alles te doen. *(Lacht weer voluit.)*

'Ik heb Leo wel een beetje over moeten halen. Die wilde nog wel door met zijn werk'

M: En toen werd je man opeens gebouwenbeheerder...Ik dacht toen: dat Bureau FSW-A wordt een familiebedrijf. Do heeft haar man als klusjesman aangenomen.

Leo Antoniesen komt erbij zitten.

Leo: Ho, ho! Ik heb gewoon gesolliciteerd op die functie. Ik moest de renovatie van het Binnengasthuis begeleiden. Jullie waren daar wel ingetrokken als een soort anti-kraak,

maar het gebouw moest helemaal op de schop. Dus eerst moest iedereen vertrekken en daarna moest iedereen weer ingehuisd worden. Dat was een heel gedoe, hoor!

M: Maar wat voor opleiding had je dan?

Leo: Ik had hts en heb later nog Culturele antropologie gedaan.

M: Dat lijkt me de ideale vooropleiding voor gebouwenbeheerder bij de FSW-A. *(Lacht.)* Wat ik mij ervan

Voetnoten:

1: De Faculteit der Sociale Wetenschappen (FSW, 1964-1987) was onderverdeeld in vijf subfaculteiten:

- FSWA, met de studierichtingen Politicologie en Communicatiewetenschap;
- FSWB, met de studierichtingen Sociologie en culturele antropologie/niet-westerse sociologie;
- FSWC, met de studierichting: Andragogie (sinds 1966);
- Pedagogische- en Onderwijskundige Wetenschappen (POW), met de studierichtingen Pedagogiek en Onderwijskunde;
- Psychologie, met de studierichting psychologie.

De subfaculteiten A en B fuseerden per 1 september 1987 tot de Faculteit Politiek Sociaal Culturele Wetenschappen, FSWC werd opgeheven en Psychologie en POW werden zelfstandige faculteiten. Eind jaren negentig werden deze faculteiten samen met Ruimtelijke Wetenschappen (deels) omgevormd tot de Faculteit Maatschappij- en Gedragswetenschappen (FMG).

2: Het Friedrichcollectief bestond uit een aantal marxistische medewerkers die het propedeuseonderwijs gaven omdat professor Daudt dat na conflicten met studenten en een aantal stafleden weigerde te geven vanwege de in zijn ogen ontoelaatbare invloed van studenten in het onderwijs en tentaminering. Het gevolg was dat het CvB de aanvoerders van de studenten benoemde tot wetenschappelijk medewerker met als opdracht het propedeuseonderwijs te geven. De interviewer was één van hen.

'We hebben ook nog eens 's avonds in het Binnengasthuis een fles wijn op alle bureaus gezet. Als kerstgeschenk'

herinner is dat jij ook nooit ruzie maakte.

Leo: Ik moest iedereen zover zien te krijgen dat ze meewerkten aan de verhuizing. Daarvoor moest ik zo nu en dan iets voor ze doen in de sfeer van een nieuwe boekenkast of een mooier bureau...

We hebben ook nog eens 's avonds in het Binnengasthuis een fles wijn op alle bureaus gezet. Als kerstgeschenk. De kinderen hebben ons daarmee geholpen. *(Do moet vreselijk lachen als ze daaraan terugdenkt)*

M: *Maar waarom zijn jullie dan weggegaan?*

Do: Er was in opdracht van het bestuur van de Faculteit door een bureau uit Tilburg een rapport gemaakt over het functioneren van het bureau. De uitkomst was dat het bij ons een grote puinhoop was. Dat was helemaal niet zo, maar er waren een aantal mensen die anoniem helemaal leeggelopen waren en dat was, onverkort en onversneden, in het rapport terecht gekomen. Het gevolg was wel dat de stemming op het bureau beneden het nulpunt zakte. En iedereen vertrok.

Kees Piena werd de nieuwe directeur van wat toen de PSCW was geworden. Toen uiteindelijk het hele managementteam van de Faculteit en Kees Piena als bijna een-na-laatste wegging zei ik tegen hem: dus jij laat mij hier alleen achter op dit zinkende schip? Die trok zich dat wel aan en toen Piet Scholten van de UvA Holding iemand zocht voor het detachingsbureau heeft Kees mij genoemd.

Na twee gesprekken werd ik aangeworven. En toen was ik opeens directeur van het detachingsbureau en moest ik verantwoording afleggen aan de voorzitter van het Bestuur van de UvA holding. Dat was in 1999. Ik had twintig jaar voor de FSW-A/PSCW gewerkt. En daarna nog zestien jaar met heel veel plezier voor de Holding. Het was eigenlijk een soort administratiebureau, maar ik kon toch nog wel wat doen voor de mensen die via ons bureau door de UvA ingehuurd werden. Ik kende de universiteit natuurlijk goed.

M: *En jij Leo, hoe ben jij weggegaan?*

Leo: Ik werd geheadhunted voor het gebouwenbeheer van de Koninklijke Bibliotheek (KB). Dat was een flinke carrièrestap. Ik moest opeens in pak

naar mijn werk en er was een prikklok. Dat vond ik trouwens helemaal niet erg, want dan kon je ook weer op tijd naar huis. Ik heb de nieuwbouw van de KB begeleid en ook de digitalisering van nabij meegemaakt. Ik heb ook in Den Haag een hele leuke tijd gehad. Daar is in die tijd ontzettend veel gebeurd, het was geweldig daar.

M: *Jullie zijn op eigen initiatief vervroegd met pensioen gegaan. Toch?*

Do: Wij hadden allebei heel hard gewerkt. En in Amsterdam ook nog een oude fabrieksgebouw verbouwd. We wilden wel weg uit Amsterdam en Nederland. Daarbij hadden wij ook nog een huis in Frankrijk verbouwd en in 2009 iets gekocht in Portugal. Ik was 61 en vond het wel mooi geweest. Ik heb Leo wel een beetje over moeten halen. Die wilde nog wel door met zijn werk. Maar in 2014 zijn we allebei gestopt. Ons huis in Amsterdam hebben we verkocht en we zijn in Portugal gaan wonen en verbouwen. Als we in Nederland zijn, wonen we hier in ons nieuwe huis aan de Zaan in Zaandam.

M: *En jullie vervelen je nooit?*

Do: Nee nooit (*Lacht*). Maar bij ons in Portugal is veel te doen hoor! Je moet eens komen kijken! ■

door Kees Piena

Wat is er eigenlijk tegen achter de geraniums zitten? Niets natuurlijk, al moet je uiteraard wel van geraniums en van zitten houden. En van dat laatste houden veel gepensioneerden niet, die trekken erop uit, beginnen nieuwe hobby's of nemen oude weer op of gaan iets heel anders doen, als ze maar niet achter ...!

Afgelopen juni verscheen in de *NRC* een artikel over geraniums met de kop 'Ga eens lekker achter de geraniums zitten'. Het artikel geeft eerst nog maar even aan wat achter de geraniums zitten betekent: 'het leven volledig ongebruikt aan je voorbij laten gaan'. Maar het artikel gaat eigenlijk helemaal niet over de uitdrukking, maar over de bloem geranium. Ondanks zijn imago, laat de krant ons weten, is de bloem razend populair en wordt bij tientallen miljoenen verkocht. De bloem is trendy en er wordt volop mee geëxperimenteerd. Vooral met nieuwe kleuren, waarbij het met name gaat over de enkelbloemige geranium, bekend als 'De Oostenrijker'. Bij die naam denk je direct aan houten bakken geraniums aan houten huizen in ogenschijnlijk totaal verlaten dorpen. En aan *gemütlichkeit*, die vaak niet zo erg gemütlich is.

En dan komt het: 'uit verschillende onderzoeken zou blijken dat het hebben van bloemen en planten en zelfs het kijken ernaar rustgevend zou zijn'. Waarom heb ik dat gevoel nooit. Ik voel me altijd schuldig als ik de planten geen water heb gegeven, waardoor ze er levenloos uitzien en dat vaak ook zijn. De enige plant die het op mijn werkkamer uit kon houden was de christusdoorn, die kon toe met een minimum aan water. De naam zegt het al: van nature kan deze plant goed lijden. Er zouden volgens een geciteerde omgevingspsycholoog van de RUG ook volop positieve effecten zijn van tuinieren, 'je moet iets doen om een plant in leven te houden'. En als dat lukt geeft het voldoening.

In het artikel wordt verder vermeld dat 'een half uur tuinieren tot een snellere daling van het stresshormoon cortisol leidt dan bijvoorbeeld een half uur tijdschriften lezen'. Ik kan me nauwelijks voorstellen hoe dat werkt, bij mij werkt het in ieder geval niet. Groene aanslag op je tegels en tuinmeubilair, naaktslakken in je tuin die al het jonge blad op eten, nieuwe aanplant die niet wil aanslaan, onkruid dat uit de grond en het gazon schiet, bomen die omwaaien, gras dat altijd nat is als er gemaaid moet worden, bladeren die maar blijven vallen. Allemaal bevorderlijk voor de stijging van mijn stresshormoon. En dan heb ik het nog niet eens over het geluid van de tegenwoordig alom aanwezige blad-

blazers, hakselaars om takken te versnipperen, kettingzagen om te snoeien en elektrische grasmaaiers. Om stress te vermijden moet ik als zulke machinerie aangaat zeker een half uurtje tijdschriften lezen, maar dan wel met oordopjes in. Maar zo kan ie wel weer, anders krijg ik het gevoel de verkeerde column te schrijven.

Het hierboven aangehaalde *NRC*-artikel verscheen op maandag in de krant en op woensdag verscheen er een ingezonden brief van een mevrouw uit Leeuwarden met de aanhef 'Planten houden mannen uit de kroeg'. Nou moet het niet gekker worden dacht ik, zou mijn christusdoorn het weinige water dat ie kreeg nu ook nog in wijn kunnen veranderen? Maar nee, het ging er over dat in de tweede helft van de negentiende eeuw overal in het land 'Floralia' werden gehouden, tentoonstellingen van planten gekweekt 'door de gewone man'. Zo'n gewone man kreeg op bijeenkomsten voor het gewone volk een stekje mee naar huis om het met zorg en liefde (en pokon als dat er toen al was) te laten uitgroeien tot een heuse plant.

'...uit verschillende onderzoeken zou blijken dat het hebben van bloemen en planten en zelfs het kijken ernaar rustgevend zou zijn...'

Na enige tijd werden de planten tentoongesteld en beoordeeld door een jury. Bij de eerste *Floralia* in Leeuwarden waren er meer dan tweeduizend inzendingen. Het gewone volk was aan het werk gezet en dat was dan ook precies de bedoeling van het niet-gewone volk. En er zou een beschavende werking uitgaan van het kweken en verzorgen van planten en verder bracht het gezelligheid in huis en dat zou mannen uit de kroeg houden. Wat een nare tijd. Semi-verplicht planten moeten kweken en verzorgen en dan bij al die ellende ook nog niet eens naar de kroeg mogen. Gelukkig gaan vrouwen tegenwoordig voor de gezelligheid mee naar de kroeg en ze zijn ook al zeer bedreven in de plantjes buiten zetten. En ik? Ik zit af en toe in

mijn tuin achter de geraniums (ze hangen trouwens aan de andere kant van de schutting), die van Onze-Lieve-Heer soms te weinig en soms te veel water krijgen en er daarom een beetje armetierig uit zien. Maar ik hoef ze in ieder geval niet te kweken, je koopt ze gewoon bij de bouwmarkt of supermarkt. En als ik er niet achter wil zitten ga ik lekker naar de kroeg.

Het gras maaien kan nog wel even wachten, het is toch te nat. ■

Max Dendermonde heeft eens gezegd: 'Ik wou dat ik een vulkaan was. Lekker op je rug liggen roken en dat iedereen dan zegt: "Kijk, hij werkt!"'. In deze rubriek schenken we aandacht aan een kringlid dat na zijn of haar pensioen nog volop actief is en daarmee het beeld van de gepensioneerde die op zijn of haar lauweren rust logenstrakt. Kent of bent u zo iemand, meld ons dat dan via uva.uitdienstbode@gmail.com.

Een kunstenaar bij de 'Vliegende Brigade'

door Henriëtte Ritter

Ik interview Ammetje Schook in haar atelier, annex woning, op de Oostelijke eilanden. Voordat ik aanbel heb ik nog even op een bankje gezeten aan het water en naar de woonboten gekeken die voor haar deur lagen aangemeerd. Mooi om hier te wonen.

Na een vluchtige kennismaking bij binnenkomst, word ik toegelaten tot het kleine atelier waar mijn gastvrouw haar houtsneden maakt. Naar de prenten te oordelen die in de ruimte hangen is het duidelijk dat Ammetje geen amateur is. Ik begin nieuwsgierig te worden naar haar verhaal: hoe belandt een professioneel kunstenaar aan de UvA?

Wij gaan de trap op naar haar ruime woonkamer en terwijl zij koffie en thee bereidt, vuur ik vragen op haar af.

Laten wij bij het begin beginnen: voordat je bij de UvA kwam heb je een kunstopleiding gedaan. Was dat in Amsterdam?

'Ja, ik heb in de jaren 1960 - 70 op de Gerrit Rietveld Academie gezeten, eerst op de dagopleiding. Na een onderbreking van ongeveer een jaar, heb ik in de avonden de opleiding afgerond: de richting vrije grafiek en schilderen.'

Naast haar opleiding heeft Ammetje altijd gewerkt: zij was jarenlang model voor de studenten van de Rijksacademie. In die tijd was het onderwijs op de Rijksacademie, in tegenstelling tot het onderwijs op de Rietveld, heel traditioneel: na een sessie naakt poseren moest het model zich hullen in allerlei draperieën zodat de studenten zich konden oefenen in het weergeven van de meest ingewikkelde plooien. Naast dit modellenwerk heeft zij ook creatieve therapie gegeven aan kinderen met psychische problemen.

'Afgestudeerd aan de Rietveld heb ik niet gekozen voor de BKR (Beeldende Kunst Regeling) maar wilde ik het anders aanpakken. Een al te solitair bestaan in mijn atelier trok mij niet aan. Ik wilde meer in de wereld staan en mijn sociale

netwerk uitbreiden. Dus koos ik voor een tweede optie en heb toen in drie weken mijn typediploma gehaald. Heel gedegen bij Schroevers waar je met tien vingers blind leerde typen op marsmuziek.'

Na wat losse baantjes bij, zoals ze zelf zegt 'vreemdsoortige bedrijven waar je de wereld leert kennen', komt zij in 1978 terecht bij het Pedagogisch Instituut van de VU. Daar heeft zij tien jaar gewerkt als bibliothecaresse, of liever gezegd: daar heeft zij van een boekenkast die zij bij haar aanstelling aantrof een heuse bibliotheek gemaakt. Dit tot meerdere glorie van de wetenschap.

Naast dit modellenwerk heeft zij ook creatieve therapie gegeven aan kinderen met psychische problemen.

Volgens mij had je het erg naar je zin bij de VU!

Waarom ben je vertrokken?

'Het Instituut was net een grote familie. Wel een beetje christelijk, wat niet zo aansloot bij mijn eigen levensopvatting. Maar dat was niet de reden waarom ik weg ben gegaan. De onrust kwam tijdens een feestje ter gelegenheid van de pensionering van één van de medewerkers. Terwijl ik genoot van de sketchjes, de muziekstukjes, de speeches die ter ere van de kersverse gepensioneerde werden opgevoerd, kreeg ik opeens het beangstigende gevoel: "Ojé, op mijn 65ste staan ze mij hier ook zo toe te zingen! Dat gaat niet gebeuren!"'

Alhoewel Ammetje altijd is blijven schilderen, is een leven als fulltime kunstenaar geen optie. Zij gaat op zoek naar een andere baan en haar oog valt op een advertentie van het uitzendbureau van de UvA. 'Ik had een sollicitatiegesprek met een vrouw die in haar vrije tijd aquarelleerde en ik heb sterk de indruk dat ik toen ben aangenomen vanwege mijn kunstenaarsachtergrond.'

En zo komt Ammetje terecht bij de 'Vliegende Brigade', een naam waarmee in de jaren tachtig het tegenwoordige 'Job Service' van de Universiteit wordt aangeduid. Zij zal, iedere keer voor niet langer dan een paar maanden, worden

Overal liggen en hangen aantrekkelijke kunstwerken. Opvallend veel afbeeldingen van vogels, vervaardigd in verschillende technieken

uitgestuurd naar plekken binnen de Universiteit om administratieve ondersteuning te bieden. De mobiliteit en de variatie van de functie spreken haar erg aan.

En voldeed het werk bij de Brigade aan je verwachting?

‘Eigenlijk niet. Ik begon op het faculteitsbureau van de vroegere Faculteit der Letteren met een aanstelling voor zes maanden. Toen ik daar een paar maanden werkte was er een faculteitsetentje ter gelegenheid van het afscheid van Simon Dik als decaan van de faculteit. In zijn afscheidstoespraak had Simon voor alle medewerkers van het faculteitsbureau een persoonlijk woord. Voor mij had hij de opmerkelijke uitspraak: ”Ammetje je weet het zelf nog niet maar ik voor spel je dat je bij deze faculteit heel wat langer zult blijven dan jij op dit moment denkt”. Operatie variatie was dus mislukt!’

Toch heeft Ammetje deze functie niet tot haar pensioen behouden. In de jaren negentig komt zij bij de afdeling P&O van Geesteswetenschappen te werken. Zij blijft op deze afdeling tot haar pensionering met onderbreking van een jaar, waarin zij uitgeleend werd aan de Faculteit Pedagogiek. In 2009 gaat zij iets vervroegd met pensioen: zij is thuis hard nodig om haar ernstig zieke man te verplegen.

Hoe kijkt zij terug op haar werkperiode aan de UvA?

Het antwoord op die vraag klinkt mij bekend in de oren: ‘Het moest altijd weer anders: van vakgroep naar opleiding en later naar leerstoelgroep. Soms ook werden veranderingen weer teruggedraaid. Al die veranderingen werkten af en toe wel onvrede. Men was bang zijn baan te verliezen. Vroeger was je bedje gespreid. In café De Pels, waar ik als student werkte, kwam ik de zelfde studenten Neerlandistiek tegen die ik later als UD, UHD of hoogleraar op de faculteit terugzag. Vanaf hun studietijd tot aan hun pensioen op het zelfde Instituut; dat komt niet vaak meer voor.’

Ondanks al die onrust op organisatorisch gebied, heeft zij met plezier aan de UvA gewerkt.

‘Het was goed om mijn kunstzinnig werk te combineren met een meer maatschappelijke baan. Ik werkte drie dagen achter elkaar aan de UvA waardoor er een duidelijke scheiding was tussen de twee werelden. Thuis had ik mijn atelier, maakte ik illustraties voor een tijdschrift en had ik mijn schilder- en grafische werk. Op de faculteit hield ik mij bezig met buitenlandse medewerkers; vaak inspirerende types. Ik heb mij in die jaren gespecialiseerd in het regelen van verblijfsvergunningen, tewerkstellingsvergunningen en alles wat daar bij kwam kijken.’

Heb je nooit overwogen om naar het buitenland te gaan?

‘Toen ik nog werkte bij het Pedagogisch Instituut ontmoette ik iemand uit Zuid Afrika die mij aanspoorde om naar zijn land te verhuizen. Het leek mij geen goed idee, onder meer omdat ik betwijfelde of mijn man, van Chinese oorsprong, daar wel welkom zou zijn.’

Na al die jaren werkervaring met name aan de UvA, is Ammetje uiteindelijk dan toch fulltime kunstenaar. Zij troont mij mee naar de bovenste etage van haar huis waar ze haar zeer ruime en lichte atelier heeft. Overal liggen en hangen aantrekkelijke kunstwerken. Opvallend veel afbeeldingen van vogels, vervaardigd in verschillende technieken: pastel, olieverf, inkt en houtsneden. Ammetje is ook bezig met een filosofenproject: houtsneden van filosofen, afgedrukt in zwartwit. Op de vloer van het atelier staat het stadje van karton waaraan Ammetje al een tijd met de oudste van haar vier kleinkinderen werkt.

Het is tijd om afscheid te nemen. Terwijl zij mij voorgaat naar de deur zie ik in een hoek een piano staan en verneem ik op de valreep dat Ammetje ook nog klarinet speelt in een bigband die zich toelegt op Latijns-Amerikaanse muziek. Zij treden op bij bruiloften en partijen en organiseren ook zelf muziekmanifestaties. Voor mij is het duidelijk dat deze oudgediende van de UvA na haar pensioen een nieuw evenwicht tussen kunst en maatschappij heeft gevonden. ■

Karen Maex houdt haar blik naar buiten gericht

❖ door Michiel Röling

Het is intussen een gewoonte geworden dat een lid van het College van Bestuur in september een lezing houdt voor onze kring. Op woensdag 20 september is het de beurt aan rector magnificus Karen Maex om de traditie voort te zetten. Ruud Bleijerveld stipt in zijn inleiding aan dat Karen de eerste niet-Nederlandse rector van de UvA is. Een dertigtal leden is naar de Amsterdamse Academische Club gekomen om Maex te horen spreken over haar carrière en hoe het haar aan de UvA bevalt.

KAREN MAEX – 1959

- **1982** Micro-elektronica, KU Leuven
- **1987** promotie Engineering Science, KU Leuven
- **1987-2005** onderzoeker Inter-universitair Micro-Elektronica Centrum (IMEC, België) en onderzoeksdirecteur Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen
- **2001-2014** hoogleraar Nano-materialen en nano-elektronica en opleidingsdirecteur MSc Nanoscience and Nanotechnology, KU Leuven
- **2005-2013** vicerector, KU Leuven
- **2008-2014** bestuurslid European Institute of Innovation and Technology
- **2009-2013** lid Raad van Bestuur IMEC
- **2014-2016** hoogleraar Nano-materialen en nano-elektronica en decaan bètafaculteiten UvA en VU
- **vanaf 1 juni 2016** rector magnificus UvA

Geluk of vastberadenheid?

Karen Maex begint de lezing met een sympathiek dankwoord aan de aanwezigen: ‘De UvA is de mooiste universiteit waar ik ooit geweest ben. En dat is zeker te danken aan u: als oud-medewerker heeft u de UvA mede vormgegeven!’ Daarmee ontlokt ze een applaus aan de aanwezigen en de toon is gezet.

Ze praat luchtig en ontspannen. Over haar glorieuze wetenschappelijke carrière zegt ze bescheiden, verexcuserend zelfs, dat ze geluk heeft gehad en op het juiste moment met de juiste dingen bezig was. ‘Ik heb vooral de onverwachte ontwikkelingen in mijn carrière aangegrepen.’ Maar een leven in de wetenschap combineren met het ouderschap – op het moment dat ze in 1987 promoveerde was ze al moeder van twee kinderen – vraagt ook een zekere mate van vastberadenheid en visie. Haar blik staat altijd naar buiten gericht.

Samenwerken en verbinden

Verbinden is een woord dat op Karen Maex van toepassing is. Ze werkt eerst als onderzoeker bij het Vlaamse Inter-universitair Micro-Elektronica Centrum samen met internationale wetenschappers van vooraanstaande universiteiten en onderhoudt contact met het bedrijfsleven. De omgang met andere organisatieculturen is voor haar

een belangrijke hefboom geweest om haar loopbaan uit te bouwen. Ze gebruikt de kennis van binnen én buiten de academie en werkt intensief samen met de toptien van de grote bedrijven in de micro-elektronica. ‘Samenwerking leerde mij dat iets alleen maar zin heeft als het je eigen onderzoek goed doet en dus interessanter maakt. Onderzoek moet je verrijken met inhoud – niet met geld.’

Deze periode maakt haar bekend met de verschillen tussen Nederland en Vlaanderen. Die blijken best groot te zijn. ‘Ik werkte als hoogleraar samen met bedrijven en instellingen uit de hele wereld. Bij contacten met het Nederlandse Phillips bleek het ineens nodig om een cursus culturele omgang te volgen!’

In tegenstelling tot veel onderzoekers blijft ze oog houden voor de verschillende disciplines en de toepasbaarheid van fundamenteel onderzoek. Ze wil de gevolgen van de technologie in de maatschappij zien en ervaren. Voor haar is dat een voorwaarde van micro-elektronica en het werken met atomaire structuren. En dat die verschillende disciplines met hun eigen onderzoeksparadigma’s en benaderingen werken, maakt haar scope alleen maar breder. ‘Wetenschappers kunnen veel doen met de kennis van anderen. Zeker aan de rand van een domein is

veel kruisbestuiving mogelijk. Ik hoop onderzoekers te stimuleren om over de grenzen heen te kijken. De onderzoeksmogelijkheden zijn eindeloos! In Amsterdam gaat het interdisciplinair werken goed, soms zelfs bijna vanzelfsprekend. Terwijl het in Leuven moeilijker was om mensen te interesseren voor gebieden buiten de eigen faculteit.’

Nieuwe uitdaging

Na een kleine twintig jaar vol van hoogstaand onderzoek krijgt Karen Maex de vraag of ze vicerector van de KU Leuven wil worden. Ze heeft 48

uur bedenktijd, waarin ze met niemand erover mag spreken. Al snel komt ze erachter dat het een perfecte stap voor haar zou zijn. Ze zegt ‘ja’ tegen de functie die haar acht jaar lang uitdaagt. Rector wordt ze vervolgens niet in Leuven, maar in Amsterdam, zij het na een periode als decaan van de gezamenlijke bètafaculteiten van UvA en VU. De UvA bevalt haar goed, de universiteit is dynamisch en volop in beweging. Er is veel werk gemaakt van democratisering. Er is meer transparantie en de achterban – studenten en medewerkers – wordt beter betrokken bij besluiten. ‘De studenten hebben een andere blik

op de toekomst dan wij. Ze hebben andere zorgen en andere ideeën. Het is belangrijk om naar hen te luisteren. Want ook zij spelen een rol binnen de academie.’

Een van de dingen die ze als rector wil bereiken is een herwaardering van het onderwijs. ‘Onderzoek en onderwijs zijn gelijkwaardig aan elkaar. Op een universiteit hoort doceren erbij. Het is niet iets dat je zomaar kunt afkopen met onderzoeksresultaten. Ik hoop de cultuur te kunnen veranderen waardoor het ook aan de UvA een eer wordt om les te geven!’ ■

WAT BETEKENT TWEETALIG ONDERWIJS VOOR DE EMANCIPATIE?

♦ door Peter Blok

Het Latijn was binnen de academische wereld eeuwenlang de dominante taal, net als binnen de Katholieke Kerk trouwens. Colleges en oraties werden in het Latijn gegeven en dit creëerde een kloof tussen de ‘wetenden’ en de ‘onwetenden’. Deze tweedeling leidde ook in vroeger tijden al tot de nodige discussies, denk bijvoorbeeld aan de vertaling in het Duits van de bijbel door Luther en van onze eigen Statenbijbel ruim een eeuw later, maar werd desondanks jarenlang zorgvuldig gekoesterd. De toegang tot de universiteiten voor de gewone burgers, dat wilde nog altijd zeggen de hogere gewone burgers, werd pas mogelijk in 1863 na de oprichting van de HBS, de Hogere Burger School, een initiatief van de liberaal Thorbecke. De voornaamste drijfveer was de toenemende behoefte aan hoger opgeleiden als gevolg van de toenemende industrialisering.

Rond 1870 werd het Latijn als enige voertaal aan de Nederlandse universiteiten afgeschaft. Dat dit ook leidde tot de emancipatie van kinderen die niet afkomstig waren uit de hogere klassen was meegenomen maar vormde waarschijnlijk geen doel op zich. Het Latijn in de Katholieke eredienst werd overigens pas veel later afgeschaft, pas tijdens het Tweede Vaticaans Concilie in de zestiger jaren.

Tegenwoordig zien we opnieuw een discussie over de voertaal aan de universiteiten in Nederland. Onze rector magnificus schreef er onlangs een opiniestuk over in de Volkskrant waarin ze uitlegt waarom de UvA voor tweetaligheid kiest en ook het regeringsprogramma van Rutte III

wijdt er een passage aan. Wat het onderwijs in de masterprogramma's betreft is dit overigens een achterhaalde discussie. Masterprogramma's worden, over het algemeen, al in het Engels gegeven.

Dat is logisch. Wie een wetenschappelijke carrière ambiëert, ontkomt in de meeste wetenschappelijke disciplines niet aan Engelstaligheid. Wie bijvoorbeeld opgeleid wordt tot onderzoeker op het gebied van de kwantummechanica, volgt die opleiding in het Engels want dat vakgebied is volledig internationaal en alle discussies in tijdschriften en op congressen worden in het Engels gevoerd. Maar hoeveel procent van onze studenten wordt onderzoeker en hoeveel procent daarvan wordt onderzoeker in een zo volledig internationaal wetenschapsgebied? De overgrote meerderheid van de afgestudeerden vindt emplooi buiten de wetenschap. Die worden bijvoorbeeld beleidsmedewerker bij de gemeente Landsmeer en daar kom je een heel eind zonder Engels.

In de tijden dat Latijn de voertaal was op de universiteiten werden de ‘onwetenden’, lees: de studenten die niet uit de hogere klassen stamden, geweerd aan de poort. Het openen van die poort was een emancipatoire daad. In een tweetalige universiteit staat de poort nog steeds open maar ligt de grens dwars door de universiteit. Het is niet denkbeeldig dat er A- en B-studenten worden afgeleverd. Dat lijkt niet erg emancipatoir. Hoe het werkelijk zal uitwerken valt nu nog niet goed te zeggen. Wel zeker is dat Latijn maar door weinigen werd gesproken en Engels spreken we allemaal. Althans, dat denken we. ■

**Tegenwoordig
zien we opnieuw
een discussie over
de voertaal aan
de universiteiten in
Nederland**

© John Kleinen/Nationaal Archief/Collectie Spaarnestad.

Mei 1972. Studenten interviewen voor het ASVA-blad *Poorter* leden van het College van Bestuur

Links een zichtbaar ontspannen Paul Noorman en in het midden de onverstoorbaar sigaar rokende rector Arie de Froe. Naast hem de ASVA-leden Johan Middendorp, Marco Bentz van den Berg en Florian Diepenbrock¹. Onderwerp van het interview is de positie en de toekomst van de Stichting Civitas, die sinds 1948 de zorg op zich nam voor naoorlogse studenten-generaties op het gebied van huisvesting, eettafels, gezondheidszorg, arbeidsbemiddeling en sportvoorzieningen. Begin jaren zeventig maakte Civitas roerige tijden door.

De lege cassetterecorder en de al ingenomen tapes verraden het einde van het

gesprek. De aangebroken sigarettapakjes Caballero en Lexington (nog zonder ernstige waarschuwing!) en de sigaren behoren met de koffiebekertjes tot de standaardgarnituur om gasten te ontvangen. Wat de foto een extra dimensie geeft is de aanwezigheid van Arie de Froe, die ik enige malen heb mogen fotograferen. Hij is hier net rector van een universiteit die aan het herstellen is van de commotie van de Maagdenhuisbezetting. Sommige medewerkers vinden zijn benoeming maar niks: hij zou te veel op de hand van de studenten zijn. Velen wisten toen al van zijn daad van verzet², waarover hij overigens zelden in het openbaar sprak. ■

1 Bestuurslid van de Civitas (1956-1966), rector (1972-1976) en fysisch antropoloog Arie de Froe (1907-1992); Paul Noorman (1930-2010) (vice-vz Civitas 1967-1972 en Lid CvB 1972-1976); Johan Middendorp (Secretaris Stichting Civitas), Marco Bentz van den Berg (vrm. lid commissie Huisvesting) en Florian Diepenbrock (ASVA-secretaris Huisvesting). Zie Jos Dohmen en Oscar Steens, *De ideale gemeenschap* (1995).

2 De Froe verschaftte als fysisch antropoloog rapporten die de Duitse bezetter moesten overtuigen om Joden uitstel van deportatie te verlenen. In 1974 verscheen de onvolprezen bundel van André J.F. Köbben en Theo de Boer waarin het dilemma van wetenschappelijk bedrog voor de goede zaak aan de orde komt. Meer dan veertig jaar later werd dat opnieuw met een indrukwekkende bundel en een levendig symposium in herinnering gebracht. Het toen door velen bepleite monument voor de Froe laat helaas nog op zich wachten.

ACADEMISCH JAAR 2017-2018 VAN START

Studenten en medewerkers vierden maandag 4 september in de Aula de opening van het academisch jaar van de Universiteit van Amsterdam. Met het 385-jarige bestaan is dit een bijzonder jaar, gevierd met het lustrumthema 'Inspiring Generations.'

Collegevoorzitter Geert ten Dam sprak over inspirerend onderwijs. Hoe krijgt academisch onderwijs écht betekenis voor studenten – en daarmee waarde voor de samenleving?

Robbert Dijkgraaf, universiteitshoogleraar aan de UvA en directeur van het Institute for Advanced Study in Princeton, liet zijn licht schijnen over inspirerend onderzoek: hoe kan de universiteit dit bevorderen?

Verder ging Antoinette Muntjewerff, universitair docent Algemene rechtsleer en UvA-Docent van het Jaar 2016-2017, in gesprek met studenten Louisa Bergsma en Karel van Vliet van de juridische faculteitsvereniging JFAS.

UvA nummer 1 van Nederland in wereldwijde ranking Times Higher Education

De UvA stijgt van plaats 63 naar 59 op de Times Higher Education World University Rankings 2018. Daarmee is de UvA de hoogst genoteerde Nederlandse universiteit op deze wereldwijde ranglijst. Net als vorig jaar staan alle dertien Nederlandse universiteiten in de top-200; hiervan hebben er 7 een top-100-positie.

Times Higher Education baseert de ranglijst op in totaal dertien prestatiegraadmeters, in vijf categorieën: onderwijs (30%), onderzoek (30%), citaties (30%), internationaal perspectief (7,5%) en onderzoeksinkomsten uit het bedrijfsleven (2,5%). De UvA scoort relatief het sterkst op onderzoek.

ZES UVA-ONDERZOEKERS ONTVANGEN STARTING GRANT VAN ERC

De European Research Council (ERC) kent Starting Grants toe aan zes onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam (UvA). De Starting Grant is een persoonsgebonden subsidie van ongeveer 1,5 miljoen euro, waarmee getalenteerde wetenschappers vijf jaar lang onderzoek doen.

Dr. Niels van Doorn (Mediastudies): Platform Labor: Digital transformations of work and livelihood in post-welfare societies

Dr. Emily Yates-Doerr (Antropologie): Global Future Health: a Multi-Sited Ethnography of an Adaptive Intervention

Dr. Luca Incurvati (Filosofie): From the Expression of Disagreement to New Foundations for Expressivist Semantics

Dr. Magdalena Wojcieszak (Communicatiewetenschap): Europeans Exposed to Dissimilar Views in the Media: Investigating Backfire Effects

Dr. Gijs Schumacher (Politologie): Politics and Emotions Investigated Comparatively

Dr. Emilia Sanabria: Healing Encounters: Reinventing an Indigenous Medicine in the Clinic and Beyond

Fondsenwervingscampagne voortzetting jubileumbeurs van start

Promovendi vormen de nieuwe generatie wetenschappers. Speciaal voor hen werd aan het begin van het lustrumjaar van de UvA een nieuw type beurs gelanceerd: de lustrumbeurs. Met deze beurs kunnen jonge onderzoekers internationale ervaring opdoen. Naar het buitenland gaan is voor hen vaak moeilijk, omdat de onderzoeksbudgetten van promovendi vaak niet ruim genoeg zijn en hun eigen middelen beperkt. Om het initiatief van deze beurs na dit lustrumjaar te kunnen voortzetten, is het Amsterdams Universiteitsfonds begonnen met een online wervingscampagne.

Gemeente Amsterdam reikt Zilveren Medaille uit aan Louise Gunning

Foto: Daniël Rommens

Louise Gunning-Schepers, universiteitshoogleraar Gezondheid en Maatschappij aan de UvA en voormalig voorzitter van het College van Bestuur UvA-HvA, is op vrijdag 1 september door de gemeente Amsterdam onderscheiden met de Zilveren Medaille.

Gunning ontvangt de gemeentelijke onderscheiding voor haar buitengewone verdiensten voor Amsterdam, in het bijzonder voor haar grote bijdrage aan de Amsterdamse gezondheidszorg, kinderopvang en wetenschap. Als bestuursvoorzitter van de UvA en de HvA heeft Gunning volgens de gemeente een wezenlijke bijdrage geleverd aan de positionering van Amsterdam als kennisstad, zowel nationaal als internationaal, en als vestigingsstad voor bedrijven en internationaal talent.

Louise Gunning (rechts) ontvangt de medaille uit handen van locoburgemeester Kajsja Ollongren

Gratis lesprogramma leert basisschooljeugd programmeren

Basisschoolleerlingen uit heel Nederland kunnen voortaan gratis en op een laagdrempelige manier leren programmeren. Stichting Cybersoek lanceert samen met de Universiteit van Amsterdam en XS4ALL het lesprogramma CyberPi dat nu als online lesboek verkrijgbaar is. Met CyberPi wordt leren programmeren voor iedereen beschikbaar en kan elke Nederlander – jong en oud – met dit lesboek aan de slag. In eerste instantie is het programma bedoeld om basisschoolleerlingen van groep 7 en 8 te leren programmeren. De lessen zijn zo opgezet dat leerlingen geen specifieke voorkennis nodig hebben en elke docent er zonder hulp of uitleg mee aan de slag kan. Dat doen ze met behulp van de goedkope Raspberry Pi, een computer op creditcardformaat. Dit is het vervolg op een succesvolle pilot in de Indische Buurt in Amsterdam, waar leerkrachten van diverse Nederlandse basisscholen aan deelnamen.

Het historische kookboek centraal bij de Bijzondere Collecties

Tijdens de Kookboeken7Daagse, 11 tot en met 19 november, staat bij de Bijzondere Collecties de geschiedenis van de voeding centraal. Van 16 tot en met 18 november zijn er verschillende activiteiten, waaronder een symposium, workshops en interviewsessies met experts en kookboekenauteurs. De collectie Geschiedenis van de Voeding van de Bijzondere Collecties bevat vele unieke uitgaven, zoals *Le Pastissier François* uit 1655 en *De volmaakte Hollandsche keukenmeid* uit 1746.

Crossroads Reizen door de middeleeuwen

Deze tentoonstelling brengt een keur aan unieke objecten uit heel Europa bijeen, uit een periode die bekendstaat als 'de donkere middeleeuwen'. Crossroads stelt dat cliché bij, door een fascinerend beeld te geven van migratie, contact en kruisbestuiving – van Europa in wording.

Tot en met 11 februari 2018 in het Allard Pierson Museum

ACTIVITEITENAGENDA

NOVEMBER

15

woensdag

**Bedrijfsbezoek
Equinix,
Science Park
Amsterdam**

DECEMBER

13

woensdag

**Kerstlunch in
de Amsterdamse
Academische Club**

Voor alle activiteiten krijgt u als lid van de Kring UvA-senioren een uitnodiging, waarop u zich kunt aanmelden.

REDACTIE:

Madzy Koudstaal, Kees Piena (adjunct hoofdredacteur), Henriëtte Ritter, Michiel Röling (eindredacteur), Jan Wieten en Frans Willemsen (hoofdredacteur).

Fotografie:

Madzy Koudstaal: foto's pagina's 2, 3, 4, 11 en 13
John Kleinen: foto pagina 15

Ontwerp & layout:

Liek van den Braak, Lont - Grafisch werk

Vragen of opmerkingen?

Stuur een e-mail naar:

kringuvasenioren-avv@uva.nl